

Чернігівська філія Міжрегіонального гуманітарного інституту
Київського славистичного університету

**НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
УКРАЇНОМОВНИХ СТУДЕНТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ
З ПОЗИЦІЙ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ**

The article deals with the problem of teaching Ukrainian students, future specialists on international affairs, listening comprehension of English texts according to a communicative approach.

Three main conditions, the maintenance of which in the process of organization of teaching students listening comprehension promotes the communicative direction of their studies, are determined.

На сьогоднішній день в Україні існує достатня кількість вищих навчальних закладів, що готують фахівців за немовними спеціальностями, які повинні вільно володіти принаймні однією іноземною мовою. Україномовним студентам, які опановують спеціальності "Міжнародні відносини", "Країнознавство" необхідно володіти англійською мовою та рівні, що забезпечить їм можливість вільно спілкуватися нею, отримувати і передавати інформацію зі свого фаху. Це вимагає володіння комунікативною компетенцією, необхідною для англомовного спілкування у професійній сфері і, зокрема, сформованості спеціалізованої комунікативної компетенції в аудіюванні, оскільки встановлено, що в умовах комунікації питома вага сприймання мовлення на слух складає приблизно тридцять відсотків від загального часу спілкування.

Слід зазначити, що формування спеціалізованої англомовної комунікативної компетенції в аудіюванні передбачає цілеспрямоване навчання цього виду мовленнєвої діяльності.

Як заперечення вищевикладеному твердженню може виникнути припущення, що у процесі навчання можливим є перенесення механізмів, навичок, вмінь сприймання мовлення з рідної мови на іноземну. Однак, як показали спостереження за діяльністю україномовних студентів на заняттях з англійської мови, а також спеціальні дослідження цієї проблеми, повного перенесення цих механізмів, навичок та вмінь на англійську мову не відбувається. Оволодіння англомовною комунікативною компетенцією в аудіюванні вимагає тривалого тренування в умовах спілкування іноземною мовою.

Згідно з сучасними тенденціями розвитку методики навчання іноземних мов формування спеціалізованої комунікативної компетенції в аудіюванні повинно здійснюватися з позицій комунікативного підходу.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми комунікативного

підходу до навчання англійської мови, а також певний практичний досвід дозволяють визначити три основні умови, дотримання яких сприяє комунікативній організації навчальної діяльності студентів-міжнародників в аудіюванні.

Перша умова передбачає використання в процесі навчання аудіювання автентичних, комунікативно-спрямованих аудіотекстів, відповідних ситуаціям і темам професійної сфери усної форми спілкування фахівців у галузі міжнародних відносин, текстового матеріалу, що характеризується доступністю за змістом, характером мовного матеріалу і темпом мовлення, а також новизною та пізнавальною цінністю інформації.

Автентичними є тексти, які створені носіями мови, охоплюють типові ситуації мовленнєвого спілкування, а люди, які представляють такі тексти для прослуховування, відносяться до носіїв мови.

Використання в навчальному процесі комунікативно-спрямованих текстів створює можливості для вирішення відповідних комунікативних завдань. В процесі навчання аудіювання, організованого відповідно до комунікативного підходу, студенти повинні досягти певного рівня розуміння іншомовного аудіотексту, вилучити необхідну інформацію, інтерпретувати її адекватно задуму автора і використати її для здійснення комунікативного завдання аудіювання.

Організація навчальної діяльності студентів в аудіюванні з позиції комунікативного підходу передбачає використання текстового матеріалу, що відповідає таким найбільш частотним ситуаціям спілкування, в яких фахівці у галузі міжнародних відносин виступають в ролі слухачів своїх колег – носіїв мови:

1. відвідування форумів, конференцій, засідань представників ділових і політичних кіл держав, круглих столів;
2. участь у ділових офіційних зустрічах різного рівня;
3. сприймання на слух радіо- та телетрансляцій.

Основними темами спілкування в цих ситуаціях виступають: історія, політика, наука, культура, економіка, правова сфера діяльності країн.

Практична реалізація вивчення типових ситуацій та тем спілкування спеціалістів була здійснена за допомогою методів спостереження та опитування.

Відбір аудіотекстів, доступних за змістом, характером мовного матеріалу, темпом мовлення для розробки завдань з аудіювання створює основу для комунікативної спрямованості навчання аудіювання студентів-міжнародників. Адже лише на базі доступних аудіотекстів можуть бути розроблені завдання з аудіювання, які сприяють формуванню комунікативно достатнього рівня оволодіння комунікативною компетенцією в цьому виді мовленнєвої діяльності зазначеним

контингентом студентів.

Доступність аудіотексту за змістом визначається такими положеннями.

Аудіотекст, в якому реалізована послідовність викладення фактів, є легшим для сприймання на слух, ніж повідомлення, що містить відхилення від предмета викладу. Аудіотекст з окресленими смисловими віхами, за якими йде їх розкриття, є значно легшим для сприймання аудитором. Крім того, аудіотекст, з темою якого аудитор обізнаний, виявляється легшим для сприймання, ніж повідомлення за незнайомою тематикою.

Наявність деталізуючої інформації в аудіотексті полегшує сприймання для сильніших студентів, в той час як для слабших студентів цей фактор ускладнює сприймання повідомлення на слух. Наявність інформації в аудіотексті, яка вимагає домислювання, інтерпретації з боку аудитора, можна розглядати як фактор, що ускладнює сприймання на слух повідомлення для слабких студентів. Однак труднощі розуміння аудіотексту пов'язуються не з інтелектуальним змістом, а з лінгвістичною формою. Аудіотексти, які містять синонімічні вирази, є складнішими, ніж ті, в яких ці вирази відсутні.

Тип аудіотексту залежно від способу викладення інформації впливає на ступінь доступності такого тексту. Вивчення психолінгвістичної природи тексту дозволило вченим виділити три типи усних аудіотекстів: статичний, динамічний та абстрактний.

До статичних відносяться тексти, які описують певну систему, її структуру. Повідомлення, в яких відбуваються зміни сцен та часу, належать до динамічних текстів. Абстрактними є тексти, які фокусуються на абстрактних поняттях. Статичний тип текстів, а саме тексти-описи, є найлегшими для сприймання, в той час як абстрактний тип, представлений текстами, що виражають погляди та думки, виявляється найскладнішим.

З метою використання доступних за змістом аудіотекстів для студентів немовних спеціальностей повідомлення повинні відбиратися з урахуванням послідовності викладення фактів, чіткої окресленості смислових віх, незначного обсягу деталізуючої інформації. Крім того, у процесі відбору враховується градація аудіотекстів за рівнем змістової складності, що передбачає поступовий перехід в межах тематичного циклу від монологів-описів, монологів-повідомлень до описів-розмірковувань і, відповідно, від діалогів-з'ясування, діалогів-пояснень до діалогів-обговорень.

Доступність аудіотекстів за характером мовного матеріалу може бути забезпечена за умови дотримання вимог щодо доступності

лексичного та граматичного матеріалу аудіотекстів з професійної тематики для даного контингенту студентів. Доступність аудіотекстів з точки зору лексичного матеріалу досягається завдяки використанню в повідомленні головним чином знайомої аудиторам лексики. Для розуміння іншомовного аудіотексту оптимальним відсотком незнайомих слів є 2 – 3%. Передбачається, що студенти можуть зрозуміти цю лексику шляхом розкриття значення за допомогою словотворення, збігу семантичних структур, логічного контексту.

Доступність аудіотекстів для студентів-міжнародників з точки зору граматичного матеріалу може бути забезпечена за умови побудови цих текстів на граматичних конструкціях, характерних для усних повідомлень науково-професійного стилю з елементами публіцистичного та літературно-розмовного. Адже не викликає сумнівів те, що граматичні конструкції, характерні для таких аудіотекстів, висуваються на перший план у процесі навчання іноземної мови, зокрема у навчанні аудіювання майбутніх спеціалістів у галузі міжнародних відносин.

Найбільш частотними часовими формами дієслова в цих повідомленнях є Present Indefinite (Active, Passive) – 67,5%; Past Indefinite (Active, Passive) – 13%; Future Indefinite (Active) – 7%. Використання Passive Voice характеризується в таких текстах високою частотністю (32%). Серед безособових форм дієслова високу частотність мають Indefinite Infinitive – 51,5%, Past Participle – 22,5%, Present Participle Active – 13,7%, Indefinite Gerund Active – 8,75%. Решта безособових форм має невисоку частотність.

Для забезпечення доступності розуміння аудіотекстів значну роль відіграє врахування темпу мовлення. Темп, в якому повинні представлятися аудіотексти з професійної тематики для студента немовного вищого навчального закладу, визначається як нормальний середній та швидкий. Ми обчислили темп мовлення носіїв мови у звукозапису – у монологічних та діалогічних повідомленнях науково-публіцистичного стилю. Він становить у монологічних повідомленнях 230 – 280 складів за хвилину, а в текстах діалогів дорівнює 250 – 300 складам за хвилину. На основі зіставлення з класифікацією темпів мовлення, значення 230 – 250 складів/хв. є середнім темпом, 280 – 300 складів/хв. – швидким. Отже для організації навчання аудіювання на немовних факультетах доцільно відбирати аудіотексти з темпом 230 – 300 складів за хвилину.

Новизна та пізнавальна цінність інформації аудіотексту значною мірою сприяють забезпеченню комунікативного характеру навчальної діяльності студентів. Спостереження показують, що студенти з більшою цікавістю слухають такий текст, в якому пропонується нова для них інформація зі спеціальності. Новизна інформації забезпечує умови, в яких

аудіювання може виконувати свою комунікативну функцію – служити засобом одержання нових знань. З точки зору розвитку пізнавальної активності необхідно, щоб усі аудіотексти були цікаві студентам за своїм змістом, включали нову, екстралінгвістичну інформацію, яка б відповідала їх духовним, інтелектуальним і професійним запитам. Інформація має тим більшу цінність для аудитора, чим більше вона сприяє досягненню мети, що стоїть перед ним.

Друга умова полягає у чіткому визначенні номенклатури аудитивних умінь, що повинні сформуватися. Достатній рівень сформованості цих умінь буде свідчити про відповідний рівень сформованості спеціалізованої комунікативної компетенції в аудіюванні, в досягненні якого і полягає мета навчання цього виду мовленнєвої діяльності студентів-міжнародників.

Отже, англomовну спеціалізовану комунікативну компетенцію в аудіюванні вважають сформованою, якщо студент володіє аудитивними вміннями:

- визначати тему аудіотексту;
- визначати головну думку аудіотексту, виражену експліцитно;
- встановлювати підтеми аудіотексту;
- встановлювати субпідтеми аудіотексту;
- виділяти смислові віхи аудіотексту;
- відокремлювати головне від другорядного в аудіотексті, утримуючи в пам'яті головне;
- встановлювати логічні зв'язки між елементами аудіотексту;
- робити висновки на основі змісту аудіотексту, розуміючи імпліцитну інформацію;
- прогнозувати на смисловому рівні, розуміючи імпліцитну інформацію аудіотексту;
- оцінювати зміст аудіотексту, розуміючи імпліцитну інформацію.

Третя умова, пов'язана з реалізацією комунікативного підходу, передбачає комунікативний характер використовуваних у навчальному процесі вправ для формування та розвитку механізмів аудіювання, аудитивних навичок та вмінь.

Зосередимо нашу дослідницьку увагу на рецептивних мовленнєвих вправах, оскільки на рівні цих вправ відпрацьовується цілісний процес спілкування, в той час як на рівні мовних, умовно-мовленнєвих вправ відбувається лише оволодіння елементами спілкування, менш повно відтворюються умови його перебігу.

Комунікативні (мовленнєві) вправи розглядаються як спеціально організована форма спілкування, коли студент реалізує акт мовленнєвої діяльності іноземною мовою, що вивчається.

Комунікативні вправи з аудіювання повинні моделювати ситуації реального спілкування, в яких студенти – майбутні спеціалісти – мають можливість реалізувати свої вміння аудіювання англійською мовою.

У процесі розробки вправи особлива увага звертається на створення ситуації, яка моделює реальну ситуацію спілкування. Це досягається формулюванням ефективної інструкції з виконання завдання для даного контингенту студентів. При формулюванні інструкції нами враховувалося те, що вона повинна спонукати студентів до здійснення саме тих мовленнєвих дій, які мають місце під час реального спілкування.

Рецептивні комунікативні вправи для формування та розвитку аудитивних умінь ми пропонуємо створювати на основі таких прийомів навчання, як “Перетворення інформації”, “Кероване складання нотаток”, “Знаходження та виправлення помилок”, “Пригадування прослуханого”, “Завершення речень”, “Відповіді на запитання”, “Оцінка інформації”.

Розглянемо особливості прийомів “Перетворення інформації”, “Послідовне розташування”, “Знаходження та виправлення помилок”, “Кероване складання нотаток”.

Прийом “Перетворення інформації” пов’язаний з трансформуванням запропонованої інформації. Виконання таких вправ нагадує способи обробки інформації, що сприймається на слух в умовах реального життя. Студентам пропонується заповнити, завершити діаграми, схеми, таблиці, плани на основі інформації аудіотексту.

Зазначимо, що діаграми, схеми, таблиці, плани складаються переважно для узагальнення та систематизації викладеної у повідомленні інформації з метою забезпечення зручності користування нею. Для того, щоб представити сприйняту на слух інформацію у такому вигляді, необхідно узагальнити зміст повідомлення, визначивши його смислові віхи, або систематизувати запропоновану інформацію, наприклад, диференціювавши її на головну та другорядну.

Завдання з прийомом “Перетворення інформації” є простими для конструювання, але не завжди простими для виконання. Основною перевагою таких вправ є те, що їх виконання не вимагає читання, а застосування письма зводиться до мінімуму.

При розробці вправ на основі прийому “Перетворення інформації” слід конструювати завдання так, щоб звести до мінімуму використання письма. Крім того, необхідно, щоб при виконанні завдання була охоплена саме та інформація, на вилучення якої спрямовані аудитивні вміння, що повинні сформуватися.

Вправи з використанням прийому “Кероване складання нотаток” передбачають прослуховування студентом аудіотексту з метою занотування заданої інформації. При цьому студент концентрує свою увагу на певній інформації та ігнорує іншу. Для виконання такого

завдання пропонуються незавершені нотатки, які повинні бути завершені. Виконання завдання відтворює ситуацію реального спілкування, в якій ми, слухаючи повідомлення, концентруємо увагу на тому, що хочемо знати, і ставимося до решти інформації як до несуттєвої.

Розуміння повідомлення, що сприймається на слух в такій ситуації, вимагає від аудитора виділити в тексті окремі його елементи (сміслові віхи), узагальнити, синтезувати одержану інформацію, диференціювати її на головну та другорядну.

Приєм "Послідовне розташування" відбиває таку розумову операцію, як "розташування за певним порядком". Завдання на основі цього прийому вимагають від студентів розміщення фактів повідомлення у послідовності, яка передає логіку інформації аудіотексту.

Основною перевагою даного завдання є простота конструювання. Недолік полягає у складності оцінки результатів його виконання: якщо одна відповідь виявилася неправильною, всі інші будуть також неправильними.

Основні рекомендації при складанні таких вправ спрямовані на дотримання наступних правил:

1. У завданнях слід використовувати опори, які точно формулюють або відображають ті факти повідомлення, на вилучення яких спрямовані аудитивні вміння.

2. Бажано, щоб у завданнях реакція студентів мала невербальну форму, тип відповіді був вибіркоким.

Вправи на основі прийому "Знаходження та виправлення помилок" вимагають від студентів виявлення помилки у запропонованому висловлюванні, спираючись на вилучену з аудіотексту інформацію. Для ускладнення завдання студенту може бути запропоновано виправити помилку або змінити характер висловлювання згідно з отриманою інформацією. Отже операції, на яких базується прийом "Знаходження та виправлення помилок", здійснюються з урахуванням предметного змісту аудіотексту за спеціальністю.

У процесі складання вправи на основі прийому "Знаходження та виправлення помилок" слід дотримуватися відповідностей між рівнем складності завдання та загальним інтелектуальним рівнем тих, хто навчається, рівнем їх знань з тематики, до якої відноситься викладена у висловлюванні інформація.

Вправи на основі прийому "Кероване складання нотаток" характеризуються досить високим ступенем комунікативності, оскільки ситуація є автентичною. Вони є простими для конструювання.

До недоліків даного завдання можна віднести необхідність застосування письма при оформленні відповіді.

При конструюванні вправи з прийомом “Кероване складання нотаток” необхідно дотримуватися таких рекомендацій:

1. Інформація, яка передбачається для занотування, повинна базуватися на знайомій лексиці, для того щоб полегшити труднощі студентів в оформленні відповідей.

2. Вправу необхідно складати так, щоб студент не міг завершити нотатки, не прослухуючи текст.

Наведемо приклад вправи на формування та розвиток вміння відокремлювати головне від другорядного в аудіотексті, утримуючи в пам’яті головне, розробленої з використанням прийому “Кероване складання нотаток”.

Task

You are a participant of the round-table discussion “The United Nations: The Promise of Peace”. Listen to the information presented by one of the US Government representatives. You were offered the typed document with some data from his speech. Add your notes to the given document.

The United Nations: The Promise of Peace

The U.N.	—	189 countries
the original purposes	—	1) to maintain international peace; 2).....
headquarters	—	New York City
branches	—	Paris, Rome, 3).....
1st planned	—	1944
1945	—	26 countries pledged 4) to.....
The charter	—	in San Francisco, California
was signed	—	by 5).....
1950	—	Rockefeller, oil-philanthropist gave a section of land in 6).....
US government	—	lent the U.N. \$ 65 mln to 7).....
today	—	73 hectares — or 8).....
budget	—	\$ 9)...../yr.
a country joins the U.N.	—	promises 10).....

Дотримання викладених у цій статті положень сприятиме здійсненню ефективного комунікативного навчання аудіювання англійською мовою майбутніх спеціалістів у сфері міжнародних відносин.

Література:

1. Тарнапольский О.Б. Основы оптимизации обучения иностранному языку в неязыковом вузе: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Моск. гос. ун-т. – М., 1992. – 56 с.
2. Балкевич Н.В. Методика обучения аудированию французской научной речи в условиях ускоренного курса: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1980. – С. 57 – 90.
3. Онисина И.С. Обучение студентов технических вузов аудированию профессионально направленной речи (III этап, английский язык): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1990. – С. 43 – 75.
4. Алексеева И.Н. Обучение аудированию монологической речи общественно-политического характера в языковом вузе (английский язык): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. – М., 1976. – 24 с.
5. Ur P. Teaching Listening Comprehension. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – 173 p.
6. Anderson A., Lynch T. Listening. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – P. 40 – 55.
7. Brown G., Yule G. Teaching the Spoken Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – P. 107 – 110.

Стаття надійшла до редколегії 09.04.2004 р.